

LEHEL ISTVÁN

1917-1973

A hír gyorsan terjedt. Mindenki dermedten, hitetlenkedve hallgatta, és most, egy évvel később is éppen olyan képtelennek és irreálisnak érezzük a megváltóztathatatlan tényt: Lehel István meghalt.

Egy év alatt nem lehet elfelejteni valakit. Az a kérdés inkább, hogy mit mondjunk el róla e néhány oldalon, ami azok számára is ad valamit, akik nem, vagy alig ismerték őt... Barátok, kollégák, tanítványok irták le emlékeiket, és ha egy megállapítás többször is előfordulna, az úgy lehetséges, hogy ugyanarról a személyről beszélünk valamennyien.

Kegyetlen tisztség jóbarátról megemlékezést írni, még akkor is, ha halála óta közel egy év telt el. Lehel István tehetsége, sokoldalú tudása, minden esztétikum iránti érzékenysége, és a képesség, hogy másokat is érzékennyé tegyen, az ifjúság komoly elemeit valamennyi karról, sőt, az Orvostudományi Egyetemről is körébe vonzotta. Művészi alkotómunkája, tanári lelkiismeretessége, és végtelenül szelíd egvénisége révén pedig kollégái nagyrabecsülését, mély barátságukat érdemelte ki. 56 évet élt. Élete 1917-ben Magyarokánizsán indult, de elemi iskoláit már Szegeden végezte, s ettől kezdve itt élt, csupán rövid néhány évre került el innen mint tanársegéd az áttelepített egyetemmel Kolozsvárra, aztán katonáskodnia kellett, majd hadifogságba esett, - 1945-ben azonban már ismét Szegeden találjuk. Mivel állása egyenlőre nem volt, kitanulta az ötvösséget, és ebben az iparművész szakmában dolgozik, míg 1948-ban végre kinevezik egyetemi adjunktusnak a Múzeológiai Intézethez. "Az egyetemmel a kapcsolatom mindvégig megvolt" - írja egy hivatalos önéletrajzában, s ez a mondat - a rövid és kényszerű megszakításoktól eltekintve - egész áldozatos és gazdag élete mottójául szolgálhat.

Egyetemi tanulmányai alkalmával először a biológiai tudományokkal ismerkedik meg, s a természethű rajzolások bontakoztatják ki művészettörténeti érdeklődését: az abszolutórium után újra beiratkozik az egyetemre, ezúttal a régész-műtörténész szakra. A művészet történetével, a remekművekkel való intenzív foglalkozás felszabadítja alkotói vénáját: rengeteget rajzol az ötvenes évektől kezdve, válik két évtized alatt egyre elvontabb stílusban alkotó művésszé.

Végtelenül érzékeny, szenzitiv lélek volt, aki - talán éppen az érzelmei ellenőrzésére, igazolására - szenvedélvesen igyekezett a körülötte való világ, az élő természet és a természeti törvények, összefüggések megismerésére. Ez az állítás azonban - akár csak egy matematikai egyenlet - megfordítva is igaz: biológus, természettudós lévén megvolt benne a képesség a nagy összefüggések látására, kitértek előtte a rejtett korrelációk, amelyek érzelmek sorozatát váltották ki belőle, hogy érzelmekkel telített kompozíciókká alakuljanak.

A birtokba vett tudást a legmagasabbrendű hivatástudattal

igyekezett közkinccsé tenni: az ifjúságot valóban nem középiskolás fokon tette tudása részesévé. Az esti órákba nyúló speciálkollégiumok éppúgy, mint a muzeumnak beillő lakásában lezajlott meghitt beszélgetések tanuskodnak arról, hogy messze túl a "kötelező óraszámokon" foglalkozott önzetlen szeretettel az ifjúsággal. De barátai, ismerősei, az érdeklődő értők számára is mindig "otthon volt"; boldoggá tette, ha alkotásaival örömet szerezhetett másoknak. Ha számba vesszük, mily nagyszámú hallgatóság gyűlt össze a vonzó és problematikus kortárs-művészettel foglalkozó meg egyéb előadásaira, ha megmondjuk, hogy messzi városokból, sőt a határokon túlról is felkeresték lakásán a képekben gyönyörködők, ha végigtekintünk népes baráti körén, úgy véljük, sokakban találtak alkotásai visszhangra. Ha azonban a felhalmozódott vázlatok, kartonok, olajkompozíciók, szín-forma-vonal-álmok százait szembeállítjuk három kamara-kiállításával, megértjük magányosságát, tépelődéseit, művészete szigorú belső kontrollját, depressziós hangulatait.

S mint minden tudatosan élőt - ráadásul a természettudományos ismeretekkel és érzékeny ideg-antenna-rendszerrel megvertet - nagyon mélyen foglalkoztatták a lét-nemlét kérdései. Az alattomos éjszakai rosszullétek, az egyre sokasodó és sokfelől jelentkező fájdalmak, halálfélelmek pedig utolsó félévében legszemélyesebb problémájává tették az elmúlást. Farkasszemét nézett vele, felvette a harcot is: kitűnő orvosbarátai segítségét kérte, bizott is bennük. De mégis, valahogyan többet tudott, sejtett, mint azok; valahonnan jobb információkat kapott, amiket a tudós műszerek nem tudnak közvetíteni.

Mi pedig itt vagyunk az ittmaradók örök lelkiismeretfurdalásával és emlékeinkkel, az általa alkotott gazdag örökséggel. A mi feladatunk, akik ismertük őt, hogy alkotásaiból megismerhessék Lehel Istvánt az utánunk jövők is.

/Dr. Hajdú Péter egyetemi tanár Lehel István ravatalánál elhangzott gyászbeszédének felhasználásával összeállította: Zombori István./

Lehel Istvánt ritkán lehetett az egyetemen látni. Órái előtt ugyan jóval hamarabb bejött, előkészítette a szükséges diapozitíveket, de az előadás után rendszerint sietett haza. Otthonában érezte igazán jól magát, abban a lakásban, amelyet ő tett olyan-ná, amilyen volt.

Aki először lépett be, azt hihette, valami múzeumba került. A szűk előszoba könyvespolcai tömve könyvekkel, bokályokkal, Lehel Istvánnak ajánlott butellákkal; a másik falon tányérok, festett üvegtükrök, színes gyertyák. A nyitott konyhaajtón át elénk villant a parányi konyha. Régi, festett népi szekrénykék, kuglófsütők, tányérok, köcsögök a falon, süvegcsukor a polcon - a régi konyha már javarészt ismeretlen tárgyai, eszközei sorakoztak mindenfelé. Az előszobából a nagyszobába lépve a látogató rendszerint megtorpant az ajtóban. Nehéz lett volna eldönteni, múzeumba vagy lakóhelyiségbe került az ember. Itt csak olyan valaki tudott élni, aki minden egyes tárgyhoz személyesen kötődött. Lehel István soha nem titkolta, hogy a festés mellett a gyűjtés a legnagyobb szenvedélye. Nem volt külön specialitása. Még műfajilag is nehéz elsorolni, mi minden került tulajdonába 25 esztendő alatt: ikonok, festmények, szobrok, értékes kötésű s tartalmú régi könyvek, metszetek, órák, szőnyegek, bútorok, ötvösremekek, metszett üveg- és kristálypoharak, pipák, óriási számú és különféle típusú népi kerámia, szőttések és himzések. Mindez csak szüksézá-vú summázása a fölmérhetetlen értékű gyűjteménynek, melyet gazdája már nem gyarapíthat többé.

De nemcsak gyűjtötte a régiségeket, hanem hozzájuk jutva féltő gonddal ápolta és állította helyre óriási türelemmel a sokszor reménytelen állapotú tárgyakat. Nagy zöld foteljében ülve szinte az egész lakást beláthatta. Itt fogadta barátait, hallgatóit is, akik előtt az ajtaja mindig nyitva állt. A finom kávé mellé rendszerint jutott valami szép zene is a látogatónak. Végtelen nyugalom uralkodott ebben a lakásban, még az utcáról betörő nagyvárosi zaj is megcsöndesedve szűrődött be. Az évszázadokat idéző tárgyak és a tulajdonos harmonikus egységben éltek együtt, és mi, akik ismertük Pista bácsit, valahogy nagyon természetesnek találtuk ezt.

Élete folyamán sok mindent kipróbált. Festészetében megfért a

tusrajz az akvarellel, az egyetlen ecsetvonással rajzolt kép az üvegre festett ikonnal, az aranyfüsttel borított táblakép a fröcscentett képpel és a kréтарajzzal. A háború után kitanulta az ötvösmesterséget is. Szépen formált ezüstkanalak, ezüst serlegek - mindezek csak töredékes bizonyítéka egy sokoldalú tehetség felvillanásainak. Egyike volt azon keveseknek, akik hazánkban az aranyfüstlemez alkalmazásának sajátos és igen bonyolult eljárását ismerték. Igen sokat olvasott, de szívesen vetette papírra saját gondolatait is.

Festő volt, tanár, műgyűjtő, esztéta, zenebarát vagy restaurátor? Mindez együtt. És emellett önzetlen, becsületes jóbarát. De ha csak egy szóval kell válaszolni a kérdésekre - ki volt Lehel István -, azt mondom: **EMBER** volt.

Zombori István
